

TEREZIJA – ŽENA

Mr. Ines KEZIĆ, S. ASC

UVOD

Govoriti o Tereziji kao ženi, vrlo je nezahvalan posao, poglavito stoga što je ona živjela u jednom drugom vremenu i drugačijoj kulturi, te su i njeni pojmovi i shvaćanja obilježeni tim datostima. Pokreti za emancipaciju žene novijeg su datuma, a među njima ima puno zbrke i nejasnoća. Njihova se usmjerenja kreću od odviše revolucionarnih shvaćanja do gotovo pukog mirenja sa sudbinom. Svi oni nalaze svoje opravdanje u vremenu u kojem nastaju i društvenoj situaciji iz koje izniču, ali i uvelike utječu na shvaćanje i položaj žene. Sve to čini ovo pitanje još složenijim.

Na hrvatskom jeziku gotovo da i nema literature izravno o tom pitanju. Uz izvornu knjigu *Žena i Crkva* Ljiljane Matković i prijevoda *Poslanje žene* Paula Tourniera, te knjige *Redovnice i apostolat* L. J. Suenensa i pokojeg članka, uzalud ćemo tragati za takvom literaturom.

Žene u hrvatskoj Crkvi (posebno redovnice) o sebi šute. Znači li to da se mire s postojećim stanjem? Ili ne osjećaju pogodnost trenutka? Ili ih je pokoja žučljiva rasprava ponovno vratila pod zaštitu skromnih svetica (i utemeljiteljica), koje nisu tražile svoga mjesta, nego su u poniznosti „služile“?

Ne namjeravam se ovdje zadržavati na traženju odgovora na ta pitanja, niti ulaziti u pitanja emancipacije žene, posebno žene u Crkvi. Želim jednostavno osvjetliti lik jedne od velikih i svetih žena u Crkvi, koju je Crkva proglasila naučiteljicom – lik Terezije iz Avile. Uzevši u obzir okolnosti u kojima je živjela, pokušajmo zajedno uočiti kako je shvatila svoj poziv, poziv žene u svom vremenu, i kako ga je nastojala ostvariti.

STVORENA ZA LJUBAV

„U srijedu, dvadeset osmog dana mjeseca ožujka, godine 1515, rodila se Terezija, moja kći, oko pola sata poslije pete jutarnje ure, u prvom svitanju dana.“¹

1 AUCLAIR, M., *Prva žena nauciteljica Crkve – sveta Terezija Avilska*, 13.

Tako je zabilježio Don Alonso Sanchez de Cepeda, njen otac, i time obilježio toplu obiteljsku klimu u koju je ušla Terezija odmah nakon rođenja. Bila je svjesna da ju je otac volio više nego ostalu djecu², da je privlačila pažnju i ostalih, da je bila veoma obljubljena, a isto tako je u svoj jednostavnosti i spontanosti nastojala svima uzvratiti ljubav. Tako je Terezija već od djetinjstva razvijala veliko bogatstvo svoje osjećajne ženske naravi. Postala je vrlo rano svjesna svoje osobe i prirodnih darova koje je posjedovala³. Već u djetinjstvu u njoj se razvijao veliki smisao za vrednote osobe. Istina, i njen razvoj, kako sama opisuje⁴, obilježen je, poput razvoja svake žene, prvenstveno osjećajem za ljepotu. U tome kasnije uočava puno taštine, ali priznaje da nije bilo zle nakane. Prirodna ljepota koju je posjedovala nije mogla ostati nezapaženom: „Njena ljepota, briga koju posvećuje svojoj osobi, finoća njenog razgovora, umiljatost i čednost njenog ponašanja još je više poljepšavaju. Svetovnjak i svetac, raskošnik i asket, stari i mladi, svi su postali njeni robovi, a da ona nije izgubila ništa od onoga što duguje samoj sebi. U isto vrijeme dijete i djevojka, svjetovna osoba i redovnica, bila je za sve koji su je vidjeli ono što je magnet za željezo”⁵.

Privlačnost njene osobe bila je karakteristično obilježje kroz cijeli njen život. Iako se ponešto mijenjala njena vanjska izražajnost i unutarnja doživljajnost. Zanimljivo je da ni zidovi karmela nisu mogli sakriti njene ljepote, a ni tadašnji odgoj i redovnička stega, koji nisu osobito pogodovali razvoju ženstvenosti, nisu uspjeli ugušiti njenu privlačnost, niti je Terezija ikada pokazivala izričitu nakanu da je zatomi⁶. Ona je u Samostanu Utjelovljenja bila osoba koja je primala najviše posjeta. Obraćanje, koje je doživjela nakon susreta s likom Krista izranjenog⁷, nije u

2 Usp. *Moj život*, I, 3.

3 „A ja, čim stupih iz djetinjstva i počeh upoznavati prirodne darove što mi ih je dao Gospodin, a govorili su da ih je bilo mnogo, moradoh mu se na njima zahvaljivati. Ali ja stadoh sve te darove upotrebljavati da ga vrijedam.” *Moj život*, I, 8.

4 „Stadoh nositi i gizdavo odijelo i vanjstinom se zaželjeh svidati. Zato vrlo brižno njegovah ruke i kosu, upotrebljavajući miomirise i sve taštine kojih se mogoh dočepati. A takvih je stvari bilo mnogo, jer sam bila gizdava.” *Moj život*, II, 2.

5 Luis de León, citat u Krit. Izd. Dj., t. II, str. 475, prema AUCLAIR, M., *Prva žena...*, 23.

6 Istina, prema izjavama drugih, svetica je kasnije malo drugačije gledala na svoju ljepotu. Prema o. Gracijanu, smatrala je da joj je „svijet dao tri lažna svjedočanstva bez osnove: prvo, dok je bila djevojka govorilo se da je lijepa. Gledala se u ogledalu i nije mogla shvatiti zašto tako lažu kad je ružna. Drugo, da je vrlo razumna. A kad je gledala razum svojih kćeri, stidjela se govoreći pred njima. Treće, da je dobra, a to ne može strpljivo podnositi jer poznaje svoje pogreške.” Istu misao prenosi Yepes kao njenu izjavu: „Tri stvari rekoše u razgovoru o mojem životu: da sam bila lijepe vanjštine dok sam bila djevojka; da sam bila razborita: a sad neki kažu da sam sveta. Prve sam dvije stvari nekada vjerovala, pa sam se ispovijedala što sam povjerovala u tu taštinu. U trećoj se nisam nikada prevarila niti sam je ikad vjerovala.” *Moj život*, XXXI, bilj. 6.

Brigu, koju je nekoć posvećivala ljepoti tijela, nakon što je odlučila slijediti Gospodina, počela je posvećivati odgoju duha. Osjetila je da ima puno više vremena za drugo nego što je bilo potrebno: „Bili su mi šatki svi poslovi redovnički, pa sam doista kadikad mela kuću u one sate koje sam upotrebljavala za zabavu i gizdanje. A kad bih se sjetila da sam od toga slobodna, obuzimalo me je novo veselje, pa sam se tome čudila i nisam mogla razumjeti otkuda potječe.” *Moj život*, IV, 2.

7 Usp. *Moj život*, IX, 1.

njoj porušilo vrednote žene, nego ih je samo pročistilo i usmjerilo pravim tokom. Ona nije bila žrtva iskrivljanja putem askeze. Za nju se obraćenje sastojalo u darivanju iz ljubavi, u otcjepljenju i oslobođanju, a to joj je pomagalo da još potpunije razvije vrednote žene.

Ostala je uvijek osoba stvorena za ljubav, ona koja voli i koja je silno obljubljena. Ista emotivna snaga koja je u njoj prije privlačila druge i poticala ih da joj se dive, sad je postala snaga koja sve one koji su joj se približavali osvaja za Krista. Svi njeni prijatelji trebali su postati prijatelji Božji. Ona ih je i dalje voljela svom snagom svoje osjećajne ženske naravi, ali ih je pritom usmjeravala na predanje Bogu. Sama o tome piše:

„Već mi je nekoliko godina u krvi da ne mogu vidjeti nikoga tko mi se osobito sviđa, te ne bih odmah poželjela da se sasvim preda Bogu. I to tako žestoko, te ne mogu sama sebi odoljeti. Želim, dakako, da svi služe Bogu, ali osobito žestoko želim da mu služe oni što mi se mile, pa stoga za njih mnogo dodijavam Gospodinu... Jer onda govori ljubav, a duša je tako izvan sebe te ne zapaža razliku koja je između nje i Boga. Jer duša, što upozna ljubav, kojom je ljubi Njegovo Veličanstvo, zaboravlja sama sebe te misli da je u njemu, pa kao njegovo nerazdjeljivo vlasništvo govori besmislice. Sjećam se da mu to rekoh kad sam ga, roneći mnogo suza, molila neka jednu dušu dovede da mu služi posve istinski. Ja sam toga redovnika držala dobrim, ali nisam bila zadovoljna, jer sam željela da bude vrlo dobar. Zato mu rekoh: Gospodine, ne smiješ mi skratiti ove milosti. Ta pogledaj, kako je prikladan za našega prijatelja!”⁸

Kad savjetuje otrgnuće od stvorenja, ona se žuri objasniti da to nije ni gušenje ljubavi ni osjećaja, nego oslobođenje:

„Učinit će vam se da takvi ne vole niti znaju ikoga, izuzev Boga. Kažem vam da oni ljube mnogo više, te istinskijom ljubavlju; konačno, to je ljubav. A takve su duše uvijek znatno sklonije davati više nego što primaju. Čak im se to događa i sa samim Stvoriteljem. Hoću reći da je to ono što za služuje ime Ljubavi, jer su joj one niske naklonosti preotele ime.”⁹

Svjesna je da samo viša ljepota može pobijediti nižu ljepotu i tako privući njenu pažnju. Zato opisuje kako se to u njoj događa:

„Kad bih vidjela Krista, ostajala bi mi utisnuta njegova prevelika ljepota, pa je imam i dan današnji. Zato bi bilo dosta da sam ga vidjela samo jednom. A koliko više ljepote imam, kad mi je Gospodin toliko puta iskazao ovu milost! Ostade mi od toga prevelika korist, i to ova. Imala sam preveliku pogrešku, koja mi je uzrokovala velike štete: kad bi mi koja osoba bila sklona pa mi se svidjela, ja bih je tako zavoljela, te me je pamet uvelike silila da mislim na nju. Nisam dakako imala nakane da vrijeđam Boga, ali sam se veselila kad bih je vidjela i mislila na nju i gledala lijepa svojstva što ih ima. Bilo je to vrlo štetno, pa mi je jako naudilo duši. A kad vidjeh veliku ljepotu Gospodnju, ne vidjeh više nikoga tko bi mi se prema njemu sviknuo ili me obuzeo. Kad bih malo uprla oči u sliku što mi je u duši, ostala bih sasvim slobodna. Otada mi se gadi sve što vidim, u usporedbi s krasotama i dražestima što sam ih gledala na some Gospodinu. Nema ni znanja ni ikakva užitka do kojega bih imalo držala, isporedi li se sa slušanjem jedne jedine riječi, a kamoli toliko riječi iz onih božanskih usta. I dok Gospodin ne dopusti da me zbog mojih grijeha ostavi ovo sjećanje, držim da nitko drugi ne može tako obuzeti moju pamet, te ne bi ostala slobodna čim se malo sjetim svoga Gospodina.”¹⁰

Ovdje Terezija na vrlo jednostavan i uvjerljiv način opisuje svoj unutarnji psihološki razvoj, razvoj žene stvorene za ljubav, koju je tako silno privlačila ljubav i koju je vječna Ljubav vodila do savršene ljubavi. Njen put je vrlo poziti-

8 *Moj život*, XXXIV, 7–8.

9 *Put savršenosti*, 6,7.

10 *Moj život*, XXXVII, 4.

van. Ne poništava ni jednu ljudsku vrednotu, nego se postepeno ali odlučno odljepljuje od stvorenih vrednota i potpuno opredjeljuje za vječne.

TEREZIJINA DUHOVNOST

Toplina osjećaja koju je u djetinjstvu primala i razvijala, a koja je i kasnije bila glavno obilježje njenih odnosa prema drugima, uvelike je uvjetovala i razvoj njene duhovnosti. Za nju Bog nije nikada bio apstraktni pojam, nego iskustvena stvarnost koju je dokučivala cjelinom svoga bića, a posebno osjećajima¹¹. Vrlo rano osjetila je „slast molitve mira“¹², koja je bila prokušana patnjom, te pročišćena kasnije raste sve do najviših stupnjeva mističnog sjedinjenja s Kristom. Sama opisuje svoje nastojanje pri molitvi:

„Trsila sam se što sam više mogla da u sebi predočim nazočnog Isukrsta, naše dobro i Gospodina. I takva je bila moja unutarnja molitva. Kad bih mislila o kojoj tajni, predočavala sam je u unutarnjosti, premda sam voljela čitati dobre knjige. To je bio moj odmor. Bog mi nije dao dara da promišljam razumom i da se okoristim maštom. Ona je tako troma te nikad nisam uspjela pravo razmišljati ni predočiti čovječanstvo Gospodnje, koliko god sam nastojala. Na putu, gdje ne djeluje razum, dolazi se, doduše, prije u motrenje (kontemplaciju), ako se ustraje, ali je težak i mučan.“¹³

Ovdje Terezija jasno opisuje svoj osobiti put molitve i razumijevanja otajstava vjere. Nije to put spekulativnog objašnjavanja niti logičkog razglabanja, nego unutarnjeg motrenja. Izrazom „predočavala sam je u unutarnjosti“, Terezija pokazuje intuitivni pristup otajstvima vjere, svojstven ženskoj prirodi. Ona je svjesna da nije obdarena za razumsko razglabanje, ali ne dopušta da je to obeshrabri. Priznaje da taj dar imaju drugi (muškarci), a ona otkriva svoj dar i u svoj poniznosti priznaje prednost toga dara – jer se po njemu prije dolazi do kontemplacije. Po tom uvjerenju ona postaje učiteljica duhovnog života, učiteljica koju je potvrdilo iskustvo tolikih osoba koje su je slijedile, a i Crkva svojim službenim proglašenjem za naučiteljicu Crkve.

Priznanje je to puta koji uvodi u život vjere ne toliko znanstvenim, intelektualnim dokazivanjima, koliko iskustvom života vjere, intuitivnim pristupom velikim otajstvima vjere i poniranjem u njih cjelinom bića. Put je to koji je Terezija otkrila zahvaljujući upravo intuitivnosti svoje ženske naravi.

Suvremena gibanja u Crkvi, traženje bržeg i autentičnijeg puta do života vjere, nalaze u Tereziji odgovor na mnoga svoja pitanja i veliku pomoć za osobno istraživanje. U isto vrijeme ona u ženama u Crkvi danas budi osjećaj odgovornosti da dadu svoj doprinos intenzivnijem porastu života vjere, ali isto tako poziva na ispravno vrednovanje toga doprinosa sa strane cijele zajednice, posebno crkvene hijerarhije.

11 Uživljavala se i u Kristove osjećaje, te je mogla i plakati s Gospodinom zbog nevolja koje su snalazile Crkvu (usp. *Put savršenosti* 1,2) i velikom srčanošću boriti se za njega onim sredstvima koja su joj bila na raspolaganju.

12 *Moj život*, IV,7.

13 Nav. mj.

TEREZIJINI SPISI

Njeno osobno iskustvo, koje je često bilo obilježeno mučnim traženjem, potaklo ju je da svojim sestrama pomogne na tom putu spisima koje im je ostavila. Bila je svjesna poteškoća i nesigurnosti na koje je sama nailazila, a i sumnji koje su u njoj još više poticali razni ispovjednici, koji je nisu mogli razumjeti, budući da nisu imali slično osobno iskustvo. Zato je svojim sestrama htjela olakšati put.¹⁴ Dok je s jedne strane strepila pred pomisli da bi njena duhovna iskustva mogla biti prijevara đavla, s druge strane pokazuje veliku odvažnost i povjerenje u ono što je proživljavala, a što je primila kao dar od Gospodina, osobito nakon ohrabrenja koje su joj pružili neki sveti ispovjednici.

I tu se Terezija pojavljuje kao žena koja je usmjerena prvenstveno na život i životna iskustva, a ne toliko na znanost i znanstvena istraživanja. Ona želi živjeti jednu specifičnu duhovnost i biti učiteljica te duhovnosti. Zato ne piše znanstvene traktate. One koji bi to željeli upućuje na druga djela, a ona piše ono što proživljava. Njeno pisanje nema nekog dosljednog logičkog reda; često po više puta ponavlja isto, ili se zadrži na pojedinostima do te mjere da skoro zaboravi što je htjela reći, ili se tek nakon dužeg „lutanja” vrati na glavni predmet pisanja. Katkada dopušta da je vode i osjećaji, a nadasve slijedi nadahnuće¹⁵. Ona se ne boji pisati osobno, u prisnom dijalogu sa čitateljima (prvenstveno svojim sestrama). Sve to daje posebno obilježje njenim spisima. Ona je u njima svjesna svoga dara ženstvenosti i odgovornosti da to bogatstvo preda na jedinstven i samo njoj svojstven način.

Pri pisanju često spominje one koji će pregledati njene spise. Stroga cenzura nije dopustila da *Knjiga o životu* prodre odmah u javnost zbog njenog autobiografskog i mističnog sadržaja. Sama pomisao na cenzore potiče Tereziju da mijenja pojedine dijelove, a i njima dopušta da mijenjaju sve što smatraju da treba promijeniti. Promjene su se osobito odnosile na one vidove koji su bili svojstveni njihovoj spisateljici kao ženi. Tako npr. nakon cenzure P. Garcie, Terezija je preinačila neke pojedinosti u *Putu savršenosti*: „U literarnom smislu smanjila je polemičnost tona, izbacila je ili svela na anonimnost primjere iz vlastitog iskustva, izbrisala ili ublažila lirično-mistične izričaje, te smanjila spontanost i familijarnost razgovora s čitateljima – njezinim 'sestrama' i 'prijateljicama’.”¹⁶

Uspoređujući promijenjen i izvorni tekst lako se može uočiti da je ono što je prvo napisala spontanije izašlo iz nje, te da je to vjerojatno dublje i izvornije njeno uvjerenje nego ono što je napisala kasnije pod utjecajem drugih. Dovoljno je u tom pogledu spomenuti samo jedan primjer. Dok u drugoj redakciji *Putu savršenosti* samo spominje dvije duhovne ljubavi – jednu koja ne sadrži u sebi nikakve čulnosti, i drugu koja obuhvaća u sebi i čulnost i slabost – u prvoj redakciji (rukopis iz

14 Bila je to i praktična potreba, jer je nakon borbe između „duhovnjaka” i teologa bilo zabranjeno mnogo duhovnih knjiga, uključivši i Bibliju, u kojoj se krila „velika opasnost za običan puk i žene” (KRIŽIĆ, Z., Uvod u *Put savršenosti*, 9). Tada se osjetila velika oskudica duhovne literature na narodnom jeziku, koje je prije bilo u obilju.

15 Usp. *Put savršenosti*, Predgovor, 2.

16 KRIŽIĆ, Z., Uvod u *Put savršenosti*, 10.

Escoriala) daje opširno objašnjenje o ovoj drugoj i pokazuje kako sve može biti vrijedno, kako se i čulnost može pretvoriti u krepost, kako trebaju postupati obzirom na naklonost prema ispovjedniku i slično¹⁷. Izgleda da je taj Terezijin stav bio odviše smion za njeno vrijeme, ali ona je upravo u prvoj redakciji spontano iznijela svoje uvjerenje koje je stekla iskustvom.

TEREZIJA I UČENOST

Za razliku od većine žena njenog vremena¹⁸, Terezija je vrlo rano naučila čitati, a u samostanu sestara augustinki primila izobrazbu. Željela je da i njene sestre dobro nauče čitati latinski, kako bi mogle moliti časoslov, iako to nekima nije najbolje uspijevalo.

Čitanje je od djetinjstva bilo Terezijino omiljelo zanimanje. U mladosti je čitala mnogo viteških romana, koji su joj katkada znali ponešto i smetati, ali su joj kasnije često davali građu za njene tako lijepe i prikladne usporedbe.

Terezija je jako cijenila učene ljude, s njima je često razgovarala i tražila potrebna objašnjenja. Cijenila je i znanost, ali ne ukoliko je znanost, nego u njenoj praktičnoj primjeni, tj. ukoliko joj može pomoći u životu da bolje služi Gospodinu i više učini za druge.

Više od znanosti i učenosti cijenila je duhovni život, ali nije željela da on bude bez znanstvenih osnova. Zato je očekivala pomoć od učenjaka, ali da bi oni mogli bolje razumjeti potrebe onih koje se predaju duhovnosti, željela je da se i „vrlo mnogo učenjaka dade na duhovni život“¹⁹.

Bilo bi protivno njenom vremenu tražiti učenost za jednu ženu, a bilo je opasno pokazati i ono malo učenosti što ju je mogla postići. „Dobro ponašanje je nala-

17 „... druga je duhovna i sjedinjuje u sebi našu čulnost i slabost; jer radi se o tome: postoji način da se ljubimo a da se ne umiješa nikakva strast, jer kad bi to bilo, posve bi bio poremećen taj sklad. A ako pak umjereno i razborito postupamo s ljubavlju koju sam spomenula, sve je vrijedno, jer ono što nam se čini da je čulnost pretvara se u krepost. No, to je tako zamršeno da katkad nema nekoga tko bi to shvatio, a posebice ako se radi o nekom ispovjedniku. Jer osobe koje se bave molitvom, ako vide da je svet i da shvaća način njihova ponašanja, vrlo ga zavole. Tu pak nečastivi podmeće niz skrupula, što jako uznemiruje dušu, što on i hoće: posebice ako je ispovjednik dovede do veće savršenosti, toliko je steže da ga na kraju napusti. I ne prestaje je uznemirivati na napast ni s drugim, ni s trećim.

Ono što kod toga možete učiniti jest: nastojati da ne zaokupljate misao time da li ljubite ili ne ljubite, već ako budete ljubile, ljubite. Jer, budući da gajimo ljubav prema onome tko čini kakva dobra tijelu, zašto onoga tko nastoji i radi na tome da ih čini duši ne bismo trebale ljubiti? Dapače, držim da mnogo koristi ako se ljubi ispovjednika, ukoliko je svet i duhovan.“ *Put savršenosti*, 4,12. bilj. 14.

18 Mogućnost za postizanje naobrazbe u samostanima bila je privilegij bogatih djevojaka. Bilo je to uglavnom poučavanje u čitanju, pisanju i domaćim ženskim poslovima, ali je bilo i žena koje su se isticale poznavanjem latinskog i grčkog jezika (usp. AUCLAIR, M., *Prva žena...*, 29).

Mnogi očevi su branili svojim kćerima učiti čitati i pisati, a propovjednici su javno s propovjedaonice korili žene koje su htjele naučiti čitati, jer su se bojali da ne dodu u dodir sa idejama iluminizma (usp. DENEUVILLE, D., *Sainte Therese d'Avila et la femme*, 40).

19 *Moj život*, XII, 4.

galo da se žena predstavlja neznalicom umjesto da se ističe znanjem.²⁰ I Terezija se tako predstavlja:

„Zašto hoće da ja pišem? Neka to čine teolozi! Oni su učili; a ja, ja nisam drugo nego obična neznalica... Molim vas, pustite me da predem na preslicu, da idem u kor i višim travu kao i ostale sestre. Nisam ja za pisanje: nemam za to ni svetosti ni sposobnosti“²¹.

Ali u isto je vrijeme svjesna doprinosa koji samo ona može dati, uvjereni da je shvatila nešto što učenim ljudima izmiče, te ne smatra ohološću da to posebno istakne:

„Znam da u mene ne nedostaje ni ljubavi ni želje da pomognem u čemu god mogu da duše mojih sestara što više uznapreduju u služenju Gospodinu; tom ću se ljubavju, uz godine i iskustvo koje imam iz nekih samostana, možda okoristiti da u sitnim stvarima pogodim bolje nego učeni ljudi koji, zato što imaju drugih važnih poslova i zato što su jaki muževi, ne sračuju pozornost na ono što se po sebi čini nevažnim, dok slabima, kao što smo mi žene, sve može nauditi.“²²

Prema tome, teško je reći koliko je izraz „neznalica“ stvarno Terezijino uvjerenje, koliko je tu pod utjecajem svoga vremena, a koliko joj to služi samo kao prikladan izričaj da pobudi pažnju i učenih, da je odmah od početka ne bi odbili, nego da bi čuli njeno priopćenje. Ovo posljednje je osobito očito iz onih primjera u kojima ta „bijedna neznalica“ tako odlučno nastupa.

NE MOŽE RADITI NA BOŽJU SLAVU „KAO MUŠKARAC“

Iako je svjesna uvjetovanosti svoga vremena da ne može djelovati s onom slobodom koja se obično dopušta muškarcima, Terezija ne pokazuje ni revolt ni ogorčenost. Istina, u njenim spisima često izbija ponešto ironije, začinjene njenim biagim humorom, a u pismima muškarcima može se pronaći dosta bockavih mjesta.

Cenzori su u njenim spisima pronalazili „skrivenu polemiku s teolozima“²³, smatrali da previše aludira na inkvizitore i slično, te su tražili da mnogo toga promijeni, a pritom su osobito nastradale misli o ženi, koje se u današnjim kritičkim izdanjima nalaze većinom u bilješkama.

Terezija je katkada znala priznati muku koju osjeća zbog toga što kao žena ne može sa svom slobodom vršiti apostolat. Osjećala se kao da joj „vežu ruke“²⁴, a u njoj se budila zavist prema onima koji su mogli raditi za spasenje duša. Bila je to muka žene koja je sva bila zapaljena Božjom ljubavlju, koja je izgarala od čežnje da drugima objavi tu ljubav sa svom vatrenošću i nježnošću ženske naravi, ali kojoj običaji njenog vremena nisu dopuštali da stupi u javnost.

Kad je npr. čula za luteransko krivovjerje u Francuskoj, spopala ju je velika bol zbog toga i želja da radi za spasenje duša, da propovijeda i obraća, ali to joj nije bilo moguće. S težinom u duši piše:

20 AUCLAIR, M., *Prva žena...*, 29.

21 Terezija o sebi, prema: J. GRACIAN, *Dilucidario del verdadero espíritu*, gl. 5.

22 *Put savršenosti*, Predgovor, 3.

23 Usp. KRIŽIĆ, Z., Uvod u *Put savršenosti*, 10.

24 *Osnuci*, 1,6.

„No, videći da sam žena, slaba i nemoćna da budem od koristi u čemu bih htjela u služenju Gospodinu, a to mi je bila sva želja, i nadalje ... odlučila sam učiniti ono malo što je bilo do mene“²⁵,

tj. odlučila je životom molitve i pokore pomagati onima koji se zalažu za spasenje duša i obranu Crkve.

Djelovanje, koje joj je Gospodin izričito povjerio, nije bilo bez poteškoća. Materijalnoj oskudici, nerazumijevanju i zabranama koje su je okruživale prigodom osnutka samostana sv. Josipa, pridružuje se i svijest da je žena i kao takva uvjetovana običajima društva, te može učiniti mnogo manje nego muškarac, ili za isto djelo treba uložiti mnogo više energije. Iskreno to priznaje i tuži se:

„Gospodine moj, zašto mi zapovijedaš stvari koje se čine nemoguće? Kad bih barem bila slobodna, sve ako sam i žena!“²⁶

Ovaj primjer, kao i mnogi drugi, pokazuje da je svjesna otežavajućih okolnosti zbog toga što je žena.

Ali, ona se ne zaustavlja i ne gubi srčanost pred onim što joj se čini nemogućim. Velikom postojanošću pronalazi one puteve koji su joj otvoreni, prihvaća ona djela koja joj se nude: osniva samostane, i ženske i muške, vodi svoje sestre, stupa u pismeni kontakt s mnogim osobama, pokazuje veliki praktični smisao za organiziranje samostana, ali još više za vodstvo duša i uređenje kontemplativnog života kao unutrašnje snage Crkve.

OPRAVDANJE ŽENE

Pojam ženskoga i žena kod Terezije se češće pojavljuje s jednim negativnim prizvukom ili u smislu nečeg slabog, krhkog²⁷. Smetale su je i neke „isprazne ženske pobožnosti“²⁸. Uočavala je i mnoge druge negativnosti, koje su se češće pojavljivale kod žena. Tako npr. upozoravajući na opasnost posebnih prijateljstava, za koja smatra da su češća kod žena nego kod muškaraca²⁹, dodaje da ima još mnogo ženskih slabosti koje ne iznosi potanko, da ih iz njenih spisa sestre ne bi naučile³⁰.

25 *Put savršenosti*, I,2.

26 *Moj život*, XXXIII, 11.

27 *Usp. Osnuci*, I,6; *Moj život*, IX, 9; X,8.

28 *Usp. Knjiga o životu*, VI,6.

29 *Usp. Put savršenosti*, 4,6.

30 Također na više mjesta potiče na prevladavanje malih ženskih slabosti i bolesti: „No, na neke ženske slabosti i sitne boljetice zaboravite se tužiti, jer kadikad nečastivi podmetne umišljanje tih boli; nestanu i jave se“ (*Put savršenosti*, 11,2).

U prvoj redakciji *Put savršenosti* iznosi s blagom ironijom: „Umišljanje koje im podmeće nečastivi 'da im je naškodila, da nikada više pokore!, čak ni one koju nalaže Red, jer su to već iskusile'. Ne pridržavaju se ni nekih posve sitnih stvari iz Pravila – kao što je šutnja, koja nam neće nanijeti zla – a nije nam se nametnula misao da nas boli glava kad smo propustile ići u kor – što nas, isto tako, ne ubija – jedan dan zato što nas je zaboljela, drugi zato što nas je boljela, a druga tri zato da nas ne bi boljela“, *Put savršenosti*, 10, 6. bilj. 7.

Upozoravajući i iznoseći ove negativnosti, Terezija ne želi reći da su one glavno obilježje ženskog bića, nešto svojstveno ženi, nego ih gleda kao odudaranje od istinskog ideala žene, kao nešto što doista treba ispravljati.

Tereziju smetaju i ne dopušta sestrama da u međusobnim odnosima upotrebljavaju pretjerane izraze nježnosti. To motivira riječima:

„To je vrlo ženskasto, a ja ne bih htjela, kćeri moje, da u čemu budete takve, niti da izgledate tako, već kao snažni muževi. Jer, ako učinite sve što možete, Gospodin će vas učiniti takvima da će preneraziti i muškarce.“³¹

Iznenaduje nas ovakvo Terezijino izražavanje, kad smo svjesni da ona cijeni ženu i njenu specifičnost, da je ne želi poistovjetiti s muškarcem, da često polemizira s muškarcima i ističe raznolikost. To možemo shvatiti u smislu da Terezija ovdje slijedi uvjerenje svog vremena, koje je odvažnost i hrabrost pripisivalo muškarcima, te se i ona tako izražava, ali ne ostaje na tome. Ona doista ne želi da njene sestre budu sladunjavo nježne, nego doista odlučne. Gledajući na primjeru njenog života pravu nježnost i odlučnost, koje je sama pokazivala i tražila od svojih sestara, možemo doista reći da je promicala stav prave ženstvenosti, iako taj izraz još nije bio uobičajen. Da Terezija ne želi da se njene sestre poistovjete s muškarcima i da ih nasljeđuju, jasno je i iz ovog mjesta. Ona ima povjerenja u svoje sestre, a još više u Gospodina, da će on u njima ostvariti nešto osobito, nešto što će zadiviti i muškarce, tj. da mogu ostvariti pravu ženstvenost, unatoč tome što su smatrane slabim, a katkada i prezira vrijednim bićima.

Sama Terezija je nailazila na takve stavove koji su je jako boljeli. Ona nije imala mogućnost da ih pobija, niti da učini bilo što veliko da se oni promijene. Možda bi je takvi stavovi mogli i obeshrabriti da je svoja uvjerenja oslanjala isključivo na mišljenja ljudi. Ali, ona se obraća Gospodinu i u njemu nalazi svoju ravnotežu i pravo shvaćanje žene. Od njega očekuje opravdanje žene, i to ne samo u vječnosti; ona koja je „zbog svojih grijeha“ bila spremna trpjeti svaku nepravdu. Kasnija redakcija je taj odlomak izostavila, a u izvorniku je stajalo:

„Niti ste prezirali žene, Gospodaru duše, dok ste hodali po svijetu, dapače štitili ste ih s puno milosrđa i nalazili ste kod njih toliko ljubavi i više vjere nego kod muškaraca, jer tu je bila i Vaša presveta majka čijim smo zaslugama zavrijedile – i što nosimo njezinu odjeću – ono što smo izgubile našim grijesima. Nije dosta, Gospodine, što nas svijet drži zatvorenima... da ne učinimo ništa što bi za Vas išta vrijedilo pred javnošću, niti da se usudujemo govoriti o nekim istinama koje oplakujemo potajno, osim da ste trebali uslišati našu tako pravednu molbu. Ja ne mislim tako, Gospodine, o Vašoj pravednosti i dobroti, jer ste pravedan sudac, a ne kao suci ovoga svijeta za koje – budući da su Adamova djeca i, konačno, svi muškarci – nema ženske kreposti koju ne bi smatrali sumnjivom. Da, jer jednoga će dana morati doći do toga, Kralju moj, da se upoznaju svi. Ne govorim zbog sebe, jer svijet pozna moju kukavnost (a ja se radujem što je poznata), nego zato što vidim da su takva vremena da nije pravo omalovažavati kreposne i jake duhove, pa makar oni bili ženski.“³²

Zašto je Terezija tako bolno osjećala nerazumijevanje žene i molila Gospodina da to popravi, može nam donekle biti jasno iz njezinih nastupa, a pogotovo iz njezinih spisa. Ona je svjesna da je njena riječ topla ženska riječ, koja se ostvaruje u iskrenom dijalogu s onim kome je upućena. Ako nema te klime otvorenosti, razumijevanja i prihvaćanja, ta riječ ne može postati živa riječ. Tereziji je silno sta-

31 *Put savršenosti*, 7,8.

32 Nav. dj., 3,7, bilj. 9.

lo do toga da riječ koju prima i predaje izvrši svoje poslanje ne samo kod njenih sestara i nekolicine prijatelja, nego kod svih. Zato joj je tako važno to opravdanje.

Pri tome traženju opravdanja važno je uočiti da ona ne želi okriviti i poniziti muškarce. Ona ih previše ni ne optužuje. Smatra da su „Adamovi sinovi“, a to dovoljno osvjetljuje njihove stavove i upućuje na poteškoću da ispravno razumiju ženu. Terezija ne želi da se prema muškarcima probudi odbojnost i mržnja, jer njen stav prema svima jest: razumijevanje i ljubav.

ŽENA KAO TAJNA

Iako Terezija pokazuje da prilično pozna i sebe i svoje sestre, ona katkada zastaje pred otajstvom žene, a i druge upućuje na njenu tajanstvenost. Smijala se kad je vidjela kako se u tom pogledu varaju posebno ispovjednici³³ i upozoravala ih:

„Smiješno mi je kad čujem da ste shvatili tu dušu čim ste je vidjeli. Nije tako lako upoznati žene. Ima onih koji mnogo godina ispovijedaju žene, te se napokon iznenade što ih tako malo poznaju. Oni sude po onome što čuju. A žene, ne poznavajući dobro svoje nedostatke, ne znaju ih dobro ni objasniti“³⁴.

Terezija uočava tajnu žene, posebno tajnu za muškarca, koju još povećava razlika spolova, ali ni ona sama ne umišlja da puno bolje poznaje tu tajnu. Shvaća da je žena često tajna i samoj sebi. Osjeća da je ta tajna izvor mnogih poteškoća, ali i uzajamnih obogaćenja³⁵.

Upravo zbog te tajnovitosti smatra da se već odgoju djevojčica treba pokloniti posebna pažnja, drugačija nego odgoju dječaka³⁶, a i pri odgoju sestara je vrlo zahtjevana, smatrajući, među ostalom, da je „najveća opasnost za žene u samostanu sloboda“³⁷, tj. kad nema redovničke stege i svijesti odgovornosti. Ona ne želi sestrama nametnut: disciplinu, nego ih potaknuti da rastu i odgajaju se u svijesti pripadnosti jednoj zajednici, sa zajedničkim visokim idealima, da svjesno preuzmu obveze koje iz toga proizlaze, te njihova tajnovitost postane sredstvo uzajamnog obogaćenja.

Žena kao tajna dakle, u Tereziji ne potiče ni strah ni odbojnost, a niti stav prosuđivanja, nego je upućuje na potrebnu delikatnu pažnju da putem „odtajivanja“ postane očito skriveno blago.

33 Usp. *Moj život*, XXXVII, 5.

34 Pi. – 28,6, P. Marianu, 21. X.1576.

35 To obogaćenje odaju i riječi jednog pisma: „Napisala sam našim patrima u Madrid prema vašoj želji. Tako će oni upoznati koliko blago posjedujete u tom samostanu.“ Pi. – 275, Mariji Battisti, 9. VI. 1579.

36 „Chzirom na broj, ne želim da ih bude toliko koliko Vi želite. Vjerujem da između odgoja dječaka i odgoja mnogih djevojčica zajedno postoji takova razlika kao između bijelog i crnog. Velikom broju gojenica nemoguće je činiti dobro: u tome vidim toliko neprikladnosti da ne bih znala objasniti.“ Pi. – 51,4, P. Ordoñezu, 27. VII.1573.

37 *Moj život*, VII, 3.

TEREZIJIN STAV PREMA SESTRAMA

Terezija ostvaruje jedinstveni stav prema svojim sestrama. Ona ih voli osjećajnom ženskom ljubavlju. Izražava nepovjerenje prema pretjeranoj i krivoj nježnosti, ali svojim sestrama želi pokloniti puno nježne pažnje. Česti su izrazi: „Vaša pisma su mi osobito draga”³⁸, i slični izričaji.

Terezija se brine za zdravlje sestara, za dobre uvjete života, prikladnu kuću, pa čak i za lijepi pogled³⁹, ali još više od toga brine se da ih pouči u duhovnom životu. Za sve zajedno piše svoje spise, a pojedine poučava i ohrabruje i posebnim pismima. Tako npr. piše s. Eleonori:

„Htjela bih da ne moram pisati druga pisma, kako bih mogla na dugo i na široko odgovoriti na Vaše posljednje pismo. ... Da kćeri, Gospodin običava činiti ovako...”⁴⁰

Osjeća se upravo majčinska toplina kojom bdije uz kćer u kušnji. Ali, isto tako sa svom slobodom kori, opominje, ili izražava veliku zahtjevnost, svjesna da je njene sestre vole i da smije sa svom spontanošću postupati prema njima. Tako u jednom pismu piše M. Anni od Isusa: „Čudi me ta bujica tužbi na našeg p. provincijala, a vi mu niste pisale nikako od osnutka samostana! Niste li tako postupile i prema meni?”⁴¹ Zatim joj dosta oštro predbacuje nesmotreni postupak s obzirom na osnutak u Granadi, kamo je bez potrebnih priprema dovela veći broj sestara i smjestila ih kod jedne ne baš bogate obitelji, a vratila neke sestre koje je utemeljiteljica bila poslala, jer za njih više nije bilo mjesta.

Znala je puno zahtijevati od svojih sestara, ali ih je znala i braniti i zastupati njihova prava kad je to smatrala potrebnim. Ne dopušta da se njenim sestrama nameću prevelike obaveze, pa ni kad je riječ o pjevanim misama. O tome piše: „S obzirom na pjevanje misa, namjeravala sam time zadužiti gospodu kapelane, kako je to određeno u Konstitucijama, a ne redovnice koje po pravilu imaju slobodu da pjevaju ili ne. Iako Konstitucije zahtijevaju pjevanje, to nije pod grijeh. Stoga vidite i Vi da ih ne mogu na to obvezati, a ne bih to ni htjela. Uostalom, niti je Vaša milost, ni itko drugi tako nešto tražio, a ja sam uvijek smatrala da ćemo pjevati prema našim mogućnostima. Ako je nešto krivo napisano, to nije razlog da kao obavezu namećemo sestrama nešto što im je ostavljeno na volju. A budući da su one spremne ugoditi Vam pjevajući misu kad mogu, molim Vas da im ostavite slobodu da ne pjevaju kad ne mogu.”⁴²

Ovdje vidimo Tereziju koja vrlo poštuje slobodu svojih sestara, te im ne želi nametnuti ništa što bi moglo umanjiti njihovu slobodu, makar time morala odbiti da ispuni želje dobročiniteljima. Ova sloboda je za nju važnija od pojedinih, makar i opravdanih, želja!

38 Usp. Pi. — 417, s. Eleonori, svibanj 1582.

39 „Sjetite se da nitko više od mene ne želi vidjeti vas lijepo smještene. Samostanu je potrebniji lijep pogled, nego sjajan smještaj. Ako bude moguće, neka se načini i vrt.” Pi. — 306, M. Mariji, 8. i 9. II. 1580.

40 Pi. — 417, s. Eleonori, svibanj 1582.

41 Pi. — 419, 30. V. 1582.

42 Pi. — 27, 2, Diegu Ortiz, kolovoz 1570.

Jednako se zalaže i moli i p. Mariana da posreduje u jednom sporu kad klerik nije htio priznati pravo njenim sestrama u Beasu da smiju imati otvoren prozor (s potrebnim rešetkama), kroz kojeg bi mogle sudjelovati u liturgijskim funkcijama koje su se odvijale u župskoj crkvi uz koju se nalazio samostan⁴³. Bila je, dakle, spremna posredovati i u malim stvarima, ali koje su za njene sestre puno značile.

Kad je branila sestre, nije željela prikrivati njihove nedostatke. Ona ih je dosta često isticala, uočavala i ispravljala. Ali je jednako tako znala istaknuti i njihove uspjehe i sposobnosti. Tako, kad su njene sestre uspjele pronaći prikladnu kuću za patre, piše ona p. Marianu:

„Da Vam pokažem da su moje sestre mnogo vještije od vaših prečasnosti, šaljem Vam ovo pismo poglavarice iz Beasa. Pogledajte kako lijepu kuću su znale pronaći za naše patre iz Peñucla! Jako su me razveselile. Kladam se da je oni ne bi našli tako brzo.“⁴⁴

Posebno je imala oko za male uspjehe sestara, za njihov praktični smisao. Time pokazuje da ima vrlo realan sud u prosuđivanju žene. Ona ne pada u istu napast kojoj podliježu mnogi kad ženu gledaju samo u dvije mogućnosti: ili kao vrlo dobru (sveticu), ili kao vrlo zlu (grešnicu, zavodnicu). Ona zna da zdravi realizam, koji od žene ne pravi ni anđela ni vraga, nego je gleda u beskrajno mnogo mogućnosti da se razvije, puno više doprinosi potpunom ostvarenju ženstvenosti nego mnogo moraliziranja.

Svjesna je da žena, kao i muškarac, nosi obilježje krhke ljudske prirode i da joj je potrebna pomoć da se potpuno ostvari. To je za nju stvarnost koju gleda ne samo u običnim materijalnim poslovima, nego poglavito u dostignućima duha. Uočava da sestre osobito u tom području trebaju pomoć, te se ne umara da ih pouči, podigne i ohrabri. Upozorava ih na opasnost svog vremena koja se sastojala u nabravanju mnoštva usmenih molitava, što je onemogućavalo istinski osobni susret s Gospodinom i prihvaćanje molitve kao njegova dara⁴⁵. Svoje sestre želi osloboditi od te opasnosti, opasnosti u koju su upadale mnoge žene, i uputiti ih putem autentične ženstvenosti u pristupu Gospodinu. Pritom zna da ni ona sama ni njene sestre ne mogu same od sebe učiniti ništa, te ih upućuje na vode života, poučava kako će dopustiti da božanski Vrtlar sam natapa dušu⁴⁶. Dok im napominje žensku slabost, neukost i slične nedostatke, upućuje ih upravo na

43 Usp. Pi. – 128, 24, P. Marianu, 21. X. 1576.

44 Pi. – 128, 23, P. Marianu, 21. X. 1576.

45 „Ali ima osoba, i ja sam bila jedna od njih, koje Gospodin raznježuje, daje im sveta nadahnuća i prosvjetljuje ih u tome što je sve i, konačno, daje im ovo kraljevstvo i dovodi ih do ove molitve smirenosti, a oni se grade gluhima. Jer, toliko su sklone govorenju i izgovaranju mnoštva usmenih molitava na brzinu, poput onoga tko završi svoju zadaću, budući da se smatraju dužnima moliti ih svakog dana da, iako im daje – kako kažem – u ruke svoje kraljevstvo, ne prihvaćaju ga, nego misle da svojim moljenjem čine bolje, a rastresaju se.

To nemojte činiti, sestre, već pazite kada vam Gospodin udijeli tu milost. Shvatite da gubite veliko blago i da mnogo više činite jednom riječju iz Očenaša s vremena na vrijeme, nego da ga izmolite mnogo puta na brzinu.“ *Pu t savršenosti*, 31, 12–13.

46 Usp. *Moj život*, XIV sl.

psihološku prikladnost žene da lakše privuče božansko milosrđe, da lakše primi i dopusti božanskoj snazi da je zahvati i djeluje u njoj.

Terezija, jednom riječju, uči svoje sestre kako će doista biti žene u punom smislu te riječi i kako će ispuniti svoje poslanje. Ali, više od svih pouka, priznanja i poticaja, ona je među njima živjela ideal žene — te bila živi primjer koji neodoljivo privlači.

ZAKLJUČAK

Pod plaštem ove tako skromne redovnice krije se duh velike žene, duh obilježen u isto vrijeme nježnošću i izvanrednom odvažnošću. Duh je to žene koja je svjesna dara ženstvenosti i odgovornosti za njegovo razvijanje na korist Crkve i društva njenog vremena. Duh je to žene koja bolno osjeća ograničenja koja joj nameće njeno vrijeme, ali unatoč tome poduzima velika djela, veća nego što bismo u njevoj uvjetovanosti mogli i zamisliti i očekivati. Duh je to koji je zatvoren u uske okvire samostanskih zidina, ali nesavladivo širok do beskrajnih prostranstava.

Žena je to koja je razvila svoju ženstvenost, koja nama danas postaje veliki izazov, a Crkva nam je postavlja za učiteljicu i uzor.

SOMMARIO

Presente articolo tratta Teresa di Avila come donna. In esso Teresa si presenta cosciente dei suoi doni femminili e con grande senso di responsabilità per il suo contributo particolare.

Cresce nel clima di famiglia, si sente amata e stimata da tutti e con la sua bellezza attira tanti. Gli stessi doni della sua natura femminile diventano poi un mezzo per attirare le anime al suo Amato.

E cosciente che il calore dei sentimenti deve entrare nella sua vita di preghiera e traccia una via spirituale segnata dagli elementi prevalentemente affettivi, pieni dell'esperienza della vita.

Si presenta come una ignorante, ma con tanta fermezza segue la propria convinzione e così insegna le sue consorelle, convinta che piccole cose che spesso trattavano la natura della donna, qualche volta potrebbe spiegare meglio dei grandi geni. Molti dei suoi pensieri erano messi in dubbio e cambiati nelle edizioni del suo tempo, ma nelle edizioni critiche troviamo le note delle sue espressioni originali, che mostrano più direttamente il suo pensiero.

Teresa è cosciente che la donna non è compresa bene, che anche le sue virtù sono spesso messe in dubbio. Lei che era pronta sopportare ogni ingiustizia, proprio in questo punto chiede la giustificazione. Questo è per lei unito con la natura della donna, che solo così può compiere in pieno il suo ruolo nella Chiesa e nella società.

Teresa, con la sua vita e con gli scritti, vive e mostra una femminilità pienamente sviluppata e così insegna anche le sue consorelle. Lei dà un'esempio e incoraggia una vera promozione di donna di ogni tempo.